

ภาษาไทย โบราณได้^{เล่ม}

ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ
ราชบัณฑิต

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press

ภาษาไทยไชขาน

เล่ม ๒

ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ

ภาษาไทยไชซาน เล่ม ๒

ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ

บรรณาธิการ : คณะกรรมการฝ่ายวิชาการและจัดสัมมนาทางวิชาการ

ตรวจปรุ้ฟและเก็บดรรชนี : นายสุชนา ศิริธัญกร นางสาวสังเวียน พู่เพื่อง

นายณัฐวุฒิ วงษ์ภา

ออกแบบปก : นายพิจิตร พรหมลี

ศิลปะและรูปเล่ม : นายสมบุญ เฟ่งพิศ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๒๕๔๒

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : พฤศจิกายน ๒๕๖๗

จำนวนพิมพ์ : ๕๐๐ เล่ม

จำนวนหน้า : ๕๕๘ หน้า

ลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใด ๆ ของหนังสือเล่มนี้

นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

จำนงค์ ทองประเสริฐ.

ภาษาไทยไชซาน เล่ม ๒.—พิมพ์ครั้งที่ ๒.—พระนครศรีอยุธยา :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2567.

558 หน้า.

1. ภาษาไทย-- คำและวลีภาษาต่างประเทศ. I. ชื่อเรื่อง.

495.9181

ISBN 978-616-618-052-7

จัดพิมพ์โดย : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓,๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๖๗๖๖

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๕๕๕-๕๕๕, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๕๕๕

คำนำสำนักพิมพ์

หนังสือ “ภาษาไทยไขขาน เล่ม ๒” นี้ เป็นหนังสือเพชรน้ำเอก ของ ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต ที่ท่านได้รวบรวม ข้อมูลและเรียบเรียงเพื่อออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ระหว่างเวลา ๑๘ : ๔๐ – ๑๘ : ๔๕ น. ทุกวัน เว้นวันอาทิตย์ และวันธรรมสวนะ ประมาณ ๓-๕ นาที เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ทางด้าน ภาษาไทย เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทยเพิ่มมากขึ้น ทำนองเดียวกับ รายการ “ภาษาไทยของเรา” ซึ่งเผยแพร่ออกอากาศทางสถานี วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ทุกวันจันทร์ ยกเว้นวันธรรมสวนะ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา

ดังนั้น เมื่อศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ได้รับการ ติดต่อจากคุณดนัย ศรียาภย์ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ขอให้จัดรายการ ภาษาไทยอีกสักรายการหนึ่ง คล้าย ๆ รายการ “ภาษาไทยวันละคำ” ที่ เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง ๓ โดยให้ออกอากาศทุกวัน และเริ่ม ออกอากาศเมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นต้นมา เมื่อออกอากาศไป ได้ ๑ ปี ก็ได้รับความสนใจจากผู้ฟังเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมาได้ดำเนินการนำ ข้อมูลที่ได้เรียบเรียงและส่งให้คุณเฉลิมศรี พูนเจริญ เป็นผู้บันทึกเสียง ออกอากาศ และได้ดำเนินการจัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยมีคณะบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น คุณดวงใจ (อารีย์) ชุ่มประเสริฐ เป็นต้น ดังปรากฏในคำนำครั้งที่ ๑ และหนังสือต้นฉบับเล่ม ๒ ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ได้มอบให้แก่มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเกือบ ๒๐ ปีแล้ว ดังจดหมายบันทึก เรื่องลิขสิทธิ์ หนังสือ ฉบับลงวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓

เมื่อมหาวิทยาลัยได้จัดพิมพ์หนังสือ ภาษาไทยไขขาน เล่ม ๑ ใน วาระศุภมงคล เนื่องในพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชานานาชาติ วันสำคัญสากล

ของโลก ครั้งที่ ๑๙ “พุทธวิถีสู่การสร้างควมไว้วางใจและสามัคคี” ซึ่งจะกำหนดจัดระหว่างวันที่ ๑๘-๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗ ณ อาคาร มวก ๔๘ พรรษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ผ่านมามีเป็นปฐมฤกษ์ โดยจะคงรูปแบบและเนื้อหาต้นฉบับไว้เหมือนเดิมทุกประการ เพื่อเผยแพร่ทั้งรูปแบบเล่มหนังสือ และ e-book เพื่อเป็นธรรมบรรณาการ อนุสรณ์มอบถวายแก่พระเถรานุเถระ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ พุทธศาสนิกชน ในพิธีเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา นานาชาติ วันสำคัญสากลของโลก ครั้งที่ ๑๙ ที่ผ่านมามี และสำหรับภาษาไทยไขขาน เล่ม ๒ นี้ ก็ได้ดำเนินการจัดรูปแบบและเนื้อหาต้นฉบับไว้เหมือนกับเล่มที่ ๑ ทุกประการ

ขอขอบคุณและขออนุโมทนาขอบคุณคณะกรรมการบริหารสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีพระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เป็นประธาน และมีพระมหาขวัญชัย ปุตุตฺตวิเสโส ผู้อำนวยการกองวิชาการ เป็นเลขานุการ รวมถึงคณะกรรมการทุกรูปและทุกท่าน ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้สำนักพิมพ์ดำเนินการพัฒนาและจัดพิมพ์ภาษาไทยไขขานเล่ม ๒ จนเป็นผลสำเร็จ และขออนุโมทนาขอบคุณ ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ที่ได้มอบต้นฉบับ “ภาษาไทยไขขาน เล่มที่ ๑-๘” ซึ่งเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ด้านภาษาไทยได้อย่างดียิ่ง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า “ภาษาไทยไขขานเล่ม ๒” นี้ จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการทั้งการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้องและการฝึกการอ่านภาษาไทยได้อย่างชัดเจน แก่ประชาชนคนไทยโดยทั่วไปสืบไป

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

หนังสือ “ภาษาไทยไขขาน” ชุดที่ ๒ นี้ได้ออกติดตามชุดที่ ๑ มาค่อนข้างเร็วหน่อย ทั้งนี้เพื่อให้ทันกับความต้องการของผู้ที่สนใจในภาษาไทย เพราะมีครูอาจารย์เป็นจำนวนมากต้องการหนังสือชุดนี้ไว้สำหรับใช้อ้างอิงในการสอบและการค้นคว้าต่อไป

คำบรรยาย “ภาษาไทยไขขาน” นี้ ข้าพเจ้าพยายามรวบรวมความคิดความเห็นของครูอาจารย์ โดยเฉพาะกรรมการชำระปทานุกรมแห่งราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งในสมัยนั้นล้วนเต็มไปด้วยนักปราชญ์รุ่นครูอาจารย์ข้าพเจ้าทั้งสิ้น เมื่อข้าพเจ้าสงสัยอะไรก็สอบถามท่าน บางท่านก็อธิบายให้ฟัง บางท่านก็แนะนำให้ไปอ่านหนังสือเล่มนั้นหนังสือเล่มนี้ แล้วข้าพเจ้าก็นำมาถ่ายทอดสู่ท่านผู้ฟังในรายการ “ภาษาไทยไขขาน” อย่างน้อยก็เป็นการเผยแพร่ความรู้ นั้น ๆ ให้แพร่หลายออกไป จะได้ช่วยกันจดจำไว้ เป็นการ “ลดช่องว่าง” ทางด้านความคิดได้แบบหนึ่ง เมื่อข้าพเจ้าถามท่านผู้ใดมา หรือได้รับความรู้จากหนังสือเล่มใดข้าพเจ้าก็ได้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน ไม่เช่นนั้นแล้ว คนทั้งหลายจะคิดว่า ข้าพเจ้ารอบรู้ไปหมดทุกอย่าง อะไรที่ข้าพเจ้ารู้ข้าพเจ้าก็บอกว่ารู้ อะไรที่ข้าพเจ้าไม่รู้ ข้าพเจ้าก็บอกว่าไม่รู้ และได้พยายามสอบถามท่านผู้รู้ต่อไป แม้ข้าพเจ้าก็ต้องพยายามศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา เพราะข้าพเจ้าสำนึกอยู่เสมอว่า ข้าพเจ้ายังโง่ในเรื่องต่าง ๆ อยู่มาก จึงได้พยายามศึกษาหาความรู้โดยการถามท่านผู้รู้บ้าง โดยการอ่านตำรับตำราต่าง ๆ บ้าง เพื่อลดความโง่ของตนลง และนำความรู้เหล่านั้นมาเผยแพร่ต่อไป

ท่านผู้อ่านคงสงสัยว่า ทำไมหนังสือชุด “ภาษาไทยไขขาน” จึงบอกว่า เป็นชุดที่ ๑ ชุดที่ ๒... ด้วย และแต่ละชุดก็มีจำนวนไม่เท่ากันก็ขอเรียนให้

(๖)

ทราบว่า เวลาข้าพเจ้าส่งคำบรรยาย “ภาษาไทยไขขาน” ไปให้กรมประชาสัมพันธ์นั้น ข้าพเจ้าส่งไปเป็นชุด ๆ ตามปกติก็สัปดาห์ละครั้ง โดยมากชุดหนึ่งก็จะมีเพียง ๕ ตอน แต่บางทีที่มากกว่า ๕ ตอน ก็คงเป็นเพราะข้าพเจ้าต้องเดินทางไปราชการต่างจังหวัดบ้างต่างประเทศบ้าง จึงต้องเขียนไว้ล่วงหน้า เพื่อมิให้ขาด รายการ” แม้กระนั้นก็ยังมิขาดอยู่บ้างเหมือนกัน เพราะเวลาและงานรัดตัวมาก ทำให้ไม่มีเวลาเขียน บางชุดอาจมีไม่ถึง ๕ ตอน ก็เพราะต้องรีบเขียน ส่งไปให้ทันการออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เพื่อไม่ให้ผู้อ่านคำบรรยายต้องกระวนกระวายใจที่ไม่มีต้นฉบับอ่านออกอากาศ

ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณท่านอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ทุกท่านที่มองเห็นความสำคัญของ “ภาษาไทย” และได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่อัดสำเนาคำบรรยายนี้ส่งไปยังเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ทั่วประเทศ เพื่อจะได้อ่านและเขียนภาษาไทยให้ถูกต้องยิ่งขึ้น

ในการจัดพิมพ์ ข้าพเจ้าขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งต่อ **คุณวิมล ไทรนิมิต** **นวล แห่งบริษัท ตันฮ้อ ๑๙๙๙ จำกัด** และคณะพิสูจน์อักษรของกราฟฟิค อาร์ต เมกเกอร์ ที่ช่วยจัดพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์อย่างสวยงาม ทั้งยังช่วยพิสูจน์อักษรและจัดทำเชิงอรรถคำบางคำให้ด้วย ทำให้หนังสือ “ภาษาไทยไขขาน” มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน และสมาชิกวุฒิสภา

๓๑ มกราคม ๒๕๔๐

สารบัญ

	หน้า
คำนำสำนักพิมพ์	(๓)
คำนำ	(๕)
ชุดที่ ๒๑ หลักการอ่านคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต	๑
หลักการอ่านคำที่มาจากภาษาสันสกฤต	๔
การอ่านตามหลักเกณฑ์กับการอ่านตามความนิยม	๗
การใช้การันต์	๑๐
ชุดที่ ๒๒ ประจัญ-ประจัน	๑๗
อาเจียน-อาเจียร,	๒๐
คำบาลีสันสกฤตที่มักเขียนผิด	๒๓
สังเกตุ-อนุญาติ	๒๖
การใช้สระ “อำ” และ “อัม”	๓๐
การใช้ ศ ษ ส	๓๓
ชุดที่ ๒๓ มหกรรม	๓๗

(๘)

จติ-ปฏิสนธิ-อุบัติ	๔๐
องค์กร-องค์กา,	๔๔
สาธารณูปโภาค-สาธารณูปการ	๔๗
ทิคัมพร-เศวตัมพร	๕๑
จุดประสงคฺ-เป้าประสงคฺ	๕๓
ชุดที่ ๒๔ หน้ามน-หน้ามล	๕๗
การ “จับบวช” คำไทยเป็นรูปบาลีสันสกฤต	๖๐
อนุสาวรีย์-อนุสรณีย์	๖๔
สำนวน-คำพังเพย-ภาษิต	๖๘
ชุดที่ ๒๕ มคหมอ	๗๙
สรร-สรรคฺ	๘๓
การใช้เครื่องหมายไม้ยมก	๘๗
เทพสตรี-เทพกระษัตรี	๙๑
ชุดที่ ๒๖ ภาษาจีนหรือภาษาไทย	๑๐๑
เลี้ยงฮุ้น	๑๐๕
ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่	๑๐๘
แตะ-แต๊ะอั้ง-แต๊ะเอีย	๑๑๐

(๙)

คำจื๋นที่ไทยยอมรับ	๑๑๔
สตรี-กษัตริ-กระษัตริ-กษัตริย์	๑๑๗
ชุดที่ ๒๗ คำอุปสรรคที่นำมาใช้ในภาษาไทย	๑๒๓
ชุดที่ ๒๘ คำอุปสรรคในภาษาไทย (ต่อ)	๑๔๑
ชุดที่ ๒๙ คำอุปสรรคในภาษาไทย (ต่อ)	๑๖๑
ชุดที่ ๓๐ อักษรย่อ-รหัสตัวพยัญชนะ	๑๗๙
ชีวา-ยิหวา	๑๘๖
สังกโลก-สังคโลก	๑๘๙
สังกะวาด-สังฆาวาส	๑๙๒
ชุดที่ ๓๑ นกฮูก-นกคูง	๒๐๑
ภาษาไทยสำนวนฝรั่ง	๒๐๔
มลังเมลีอง	๒๐๗
ปัญหาเรื่องการใช้ ณ และ น	๒๑๑
ชุดที่ ๓๒ ฟุตบาร-บาหวิถิ	๒๒๑
ขโมย	๒๒๔
ตกประหม่า	๒๒๗
การใช้คำว่า “ศาสตร์” และ “วิทยา”	๒๓๑

(๑๐)

	การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย	๒๓๕
	การบัญญัติศัพท์	๒๔๐
	วิธีการบัญญัติศัพท์	๒๔๒
ชุดที่ ๓๓	โหราศาสตร์	๒๔๗
	เมรุมาศ-เมรุทอง	๒๕๑
	พระโกศ-พระลอง	๒๕๕
	พระเมรุใหญ่-พระเมรุทอง	๒๕๙
ชุดที่ ๓๔	ราชกฤถัณท์	๒๖๕
ชุดที่ ๓๕	ราชกฤถัณท์ (ต่อ)	๒๘๓
	เครื่องประโคม	๒๙๕
ชุดที่ ๓๖	สิราภรณ์	๒๙๙
	สิราภรณ์ : เกี้ยว	๓๐๒
ชุดที่ ๓๗	สิราภรณ์ : ชฎา	๓๑๕
	สิราภรณ์ : ชฎาและพระมาลา	๓๒๓
	โคมลอย	๓๒๖
	เงื่อนไข	๓๓๐
	กระเปียดกระเสียร	๓๓๓

(๑๑)

ชุดที่ ๓๘ เครื่องประโคม	๓๓๙
ราชูปโภค	๓๔๓
ตายซาก-ตายโหง	๓๔๙
ตราด	๓๕๒
คำไทย-คำเขมร	๓๕๖
เดิน-เดิน	๓๕๙
ชุดที่ ๓๙ พรรณ-พันธุ์	๓๖๕
พรรณ	๓๗๓
พรรณนา-พรรณา	๓๘๐
มายา-มารยา-มารยาท	๓๘๒
ชุดที่ ๔๐ ทราม	๓๙๑
คำที่ใช้ ร สะกด	๔๐๒
ม่าย-หม้าย	๔๑๐
ชุดที่ ๔๑ พรหมจรรย์-พรหมจารี	๔๑๓
ชุดที่ ๔๒ ประกายพริก	๔๒๓
อักษิมาส-อักษิการ,	๔๒๗
อักษิสูรทิน	๔๓๑

(๑๒)

ปีจันทรคติ	๔๓๓
ปีสุริยคติ	๔๔๐
ชุดที่ ๔๓ ญาติสาโลหิต-ญาติสายโลหิต,	๔๔๗
ผู้ตีแปดสาแหรก	๔๕๔
กเลวระ-กเลวราก,	๔๕๗
ถลกบาตร-ตลกบาตร-สลกบาตร	๔๖๐
ชุดที่ ๔๔ รักษาการ-รักษาการณ์,	๔๖๕
ราชาศัพท์,	๔๖๙
พระปรมาภิไธย-พระนามาภิไธย,	๔๗๒
มากกว่า-มาก	๔๗๖
หรีด	๔๗๙
ชุดที่ ๔๕ พระธาตุ-พระบรมธาตุ	๔๘๕
ปรมินทร-ปรเมนทร	๔๘๙
พระเสื่อเมือง-พระทรงเมือง	๔๙๖
ทำไมกระบวนแห่พระบรมศพจึงไปเริ่มต้นที่วัดโพธิ์	๔๙๙
ดรรชนี	๕๐๓

ภาษาไทยไขขาน

ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ระหว่างเวลา ๑๘:๔๐ – ๑๘:๔๕ น.

ทุกวัน เว้นวันอาทิตย์กับวันธรรมสวนะ

ชุดที่ ๒๑

๑. หลักการอ่านคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต (ต่อ)
เรื่องการอ่านคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตทั้งโดยตรง
และโดยอ้อม ซึ่งได้นำมาเสนอท่านผู้ฟังบ้างแล้ว แต่ยังไม่จบ
ยังมีอีกหลายประเด็นที่ควรจะนำมาเสนอท่านผู้ฟังต่อไป

เรื่องแรกก็คือ เรื่องพยัญชนะบาลีและสันสกฤตที่ไม่
มีรูปสระ ตามปกติจะต้องออกเสียงเป็นเสียงสระ อะ กำกับ
เช่น คณะ (คะ-นะ) ชุรการ (ทุ-ระ-กาน) เวทนา (เว-ทะ-นา)
 ฯลฯ แต่ในกรณีต่อไปนี้ ต้องอ่านมีเสียงสระ “อ” กำกับ คือ

๑. เมื่อมีตัว ร สะกด เช่น สมร (สะ-หุมอน) ทินกร
(ทิน-นะ-กอน) อัสตร (อัค-สะ-ดอน) สัจจ (สัง-วอน) อาทร
(อา-ทอน) ฯลฯ

๒. เมื่อแผลง ป เป็น บ เช่น ปติ (ปะ-ติ) แผลงเป็น
บดี (บอ-ดี) ปรม (ปะ-ระ-มะ) แผลงเป็น บรม (บอ-รม) ปรี
การ (ปะ-ริ-กา-ระ) แผลงเป็น บริการ (บอ-ริ-กาน) ปรีกษา
(ปะ-ริ-ก-ชา-ระ) แผลงเป็น บริษา (บอ-ริ-ขาน) ปรีโลก (ปะ-
ริ-โพ-คะ) แผลงเป็น บริโลก (บอ-ริ-โพก) ปรีวาร (ปะ-ริ-วา-
ระ) แผลงเป็น บริวาร (บอ-ริ-วาน) ฯลฯ

๓. เมื่อพยัญชนะต่อไปนี้เป็นตัว จ ฐ น ม ว ศ ษ ส ห และ อ มีตัว ร ตามหลัง และตัว ร นั้นมีเสียงสระอะ กำกับ อยู่ด้วย เช่น

จ มี ร ตาม เช่น จรคด (จอ-ระ-คน) จรลี (จอ-ระ-ลี) จรบาท (จอ-ระ-บาท) ฯลฯ

ท มี ร ตาม เช่น ทรชน (ทอ-ระ-ชน) ทรมาน (ทอ-ระ-มาน) ทรลักษณ์ (ทอ-ระ-ลัก) ฯลฯ

ฐ มี ร ตาม เช่น ฐณิ (ทอ-ระ-นี) ฐณิน (ทอ-ระ-นิน) ฐมาน (ทอ-ระ-มาน) ที่แปลว่า “ทรงอยู่” ฯลฯ

น มี ร ตาม เช่น นรการ (นอ-ระ-กาน) นรชาติ (นอ-ระ-ชาด) นรสิงห์ (นอ-ระ-สิง) ฯลฯ

ม มี ร ตาม เช่น มรกด (มอ-ระ-กค) มรดก (มอ-ระ-คก) มรณะ (มอ-ระ-นะ) ฯลฯ

ว มี ร ตาม เช่น วรกาย (วอ-ระ-กาย) วรพรรณ (วอ-ระ-วัน) วรลักษณ์ (วอ-ระ-ลัก) ฯลฯ

ษ มี ร ตาม เช่น อักษรศาสตร์ (อัก-สอน-ระ-สาด) อักษรเลข (อัก-สอน-ระ-เลก) อักษรลักษณ์ (อัก-สอน-ระ-ลัก) ฯลฯ

ส มี ร ตาม เช่น สรลักษณ์ (สอ-ระ-ลัก) สรศักดิ์ (สอ-ระ-ลัก) สรสิทธิ์ (สอ-ระ-ลิด) ฯลฯ

ห มี ร ตาม เช่น หรคุณ (หอ-ระ-คุณ) หรदार (หอ-ระ-ดาน) มหรศพ (มะ-หอ-ระ-สพ) ฯลฯ

อ มี ร ตาม เช่น อรชุน (ออ-ระ-ชุน) อรดี (ออ-ระ-ดี) อรพินท์ (ออ-ระ-พิน) ยกเว้นคำว่า “อรหันต์” (อะ-ระ-หัน) ซึ่งมี ต การันต์ อันหมายถึงพระอรหันต์นั้น ท่านให้ออกเสียงเป็น “อะ” ทั้งนี้เพื่อเสียงจะได้ไม่ไปพ้องกับคำว่า “อรหัน” (ออ-ระ-หัน) ซึ่งไม่มี ต การันต์ อันหมายถึงชื่อสัตว์ในนิยาย มี ๒ เท้า มีปีก มีหัวเหมือนคน หรืออาจหมายถึงผู้วิเศษก็ได้

๒. หลักการอ่านคำที่มาจากสันสกฤต คำไทยที่มีปัญหาในด้านการอ่านส่วนมากมักจะเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและ

สันสกฤต วันนี้จะกล่าวถึงคำที่มาจากภาษาสันสกฤต และมีปัญหาในการอ่านอยู่ ๒ ชุดด้วยกันคือ

๑. คำ “**บรรพ**” ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า “**ปรุว**” (ปะ-รุ-วะ) นั้น เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทย เป็น “**บรรพ**” มีวิธีอ่านได้ ๓ อย่าง คือ

ก. เมื่ออยู่โดด ๆ หรือเป็นพยางค์สุดท้ายของคำสมาส อ่านว่า “**บับ**” เช่น ประมวลกฎหมายแพ่ง บรรพ ๑ (บับ ๑) เทศน์มหาชาติ กัณฑ์สักบรรพ (สัก-กะ-บับ) ฯลฯ

ข. เมื่อเป็นพยางค์หน้าของคำสมาส อ่านว่า “**บัน-พะ**” เช่น บรรพชา (บัน-พะ-ชา) บรรพชิต (บัน-พะ-ชิต) บรรพบุรุษ (บัน-พะ-บุ-หฺรฺรุด) บรรพสตรี (บัน-พะ-สัด-คฺริ) บรรพชน (บัน-พะ-ชน) บรรพกาล (บัน-พะ-กาน) ฯลฯ

ค. เมื่อมีเครื่องหมายทัณฑฆาตที่ตัว พ อ่านว่า “**บัน**” เช่น ดึกดำบรรพ์ ปางบรรพ์ ฯลฯ

คำว่า “**บรรพ**” นี้ ที่เป็นพยางค์หน้าของคำสมาส อ่านออกเสียงว่า “**บับ**” ได้บาง เช่น บรรพภาค (บับ-พะ-

ภาค) แปลว่า “**ข้อมือ**” บรรพเภท (บับ-พะ-เพด) แปลว่า “**ความปวดร้าวในข้อ**” บรรพมูล (บับ-พะ-มูล) แปลว่า “**วันขึ้น ๑ ค่ำ และวันกลางเดือนทางจันทรคติ**” ซึ่งล้วนเป็น “**คำแบบ**” คือ คำที่ใช้เฉพาะในหนังสือเท่านั้น ไม่ใช่พูดทั่วไป

๒. คำว่า “**สรรพ**” ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า “**สรว**” (สะ-รุ-วะ) นั้น เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยเป็น “**สรรพ**” มีวิธีอ่านได้ ๒ อย่าง คือ

ก. เมื่อเป็นพยางค์หน้าของคำสมาส หรืออยู่โดด ๆ ออกเสียงว่า “**สับ-พะ**” เช่น สรรพคุณ (สับ-พะ-คุณ) สรรพนาม (สับ-พะ-นาม) สรรพทุกข์ (สับ-พะ-ทุกข์) สรรพโสภ (สับ-พะ-โสภ) สรรพโรค (สับ-พะ-โรค) สรรพภัย (สับ-พะ-ไพบ) สรรพสามิต (สับ-พะ-สามิต) พร้อมสรรพ (พร้อม-สับ) ฯลฯ

ข. เมื่อมีไม้ทัณฑฆาตที่ตัว พ หรือมีรูปสระกำกับที่ตัว พ ออกเสียงว่า “**สัน**” เช่น พร้อมสรรพ (พร้อม-สัน) สรรพากร (สัน-พา-กอน) สรรพอาหาร (สัน-พา-หาน)

สรรพาวุธ (สัน-พา-วุด) หรือในบทร้อยกรองที่ต้องการให้
รับสัมผัสกับเสียง “อัน” ก็อ่านว่า “สัน-พะ” ได้ เช่น

“ดูอาจปลิดเดือนตะวัน สรรพพวกใจผวา...”

อย่างนี้ต้องอ่านว่า “สัน-พะ-พวก-ใจ-ผะ-หฺวา”.

๓. การอ่านตามหลักเกณฑ์กับการอ่านตามความนิยม ปัญหา
ในเรื่องการอ่านคำต่าง ๆ ในภาษาไทย โดยเฉพาะคำสมาส
นั้นมียุ่มากรมาย จนไม่สามารถจะวางกำหนดกฎเกณฑ์อะไร
ลงไปให้แน่นอนได้ อย่างไรก็ตาม ตามปรกติแล้วจะเห็นได้
ว่า ท่านได้กำหนดวิธีอ่านไว้เป็น ๓ แบบ ด้วยกัน คือ

๑. การอ่านตามหลักเกณฑ์ หมายถึง การอ่านตาม
หลักเกณฑ์ที่นักปราชญ์ท่านได้วางไว้ เช่น การอ่านคำสมาส
จะต้องอ่านออกเสียงพยางค์สุดท้ายของคำหน้าด้วย หรือคำ
หลังจะต้องอ่านคล้ายตามเสียงอักษรข้างหน้า ซึ่งเป็น
อักษรนำ เช่น

ชลประทาน อ่านว่า ชน-ละ-ประ-ทาน

ธุรกิจ	”	ทุ-ระ-กิด
วุฒิปัตร์	”	วุด-ทิ-บัค
อุบัติเหตุ	”	อุ-บัค-ติ-เหด
ศักราช	”	ลัก-กะ-หฺราด
เมรุมาศ	”	เม-รุ-มาด
ชัยภูมิ	”	ไช-ยะ-พุม
สัปดาห์	”	ลัก-ดา

๒. อ่านตามความนิยม หมายถึง การอ่านที่ไม่
เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วใน
ข้อ ๑ ทั้งนี้เพราะภาษาเป็นของประชาชน ถ้าประชาชน
ทั่วไปอ่านผิดไปจากหลักเกณฑ์ที่วางไว้จนรังไม่อยู่แล้ว ก็
ต้องยอมให้เป็นถูกต้องทั้ง ๆ ที่ความจริงผิด หรือคำประเพณีวิสา
มานยนาม ก็จำเป็นจะต้องอ่านให้ถูกต้องตามที่ผู้ตั้งชื่อ
ประสงค์จะให้อ่าน เช่น

เอกราช อ่านว่า เอก-กะ-ราด (ไม่ใช่ เอก-กะ-หฺราด
แบบคำว่า “ศักราช”)

ศรินครินทรวิโรฒ อ่านว่า สี-นะ-คะ-ริน-วิ-โรด
(ไม่ใช่ สี-นะ-คะ-ริน-ทะ-ระ-วิ-โรด)

ชลบุรี อ่านว่า ชน-บุ-รี (ไม่ใช่ ชน-ละ-บุ-รี แบบคำ
ว่า “ชล-ประทาน”)

ชัยนาท อ่านว่า ไช-นาท (ไม่ใช่ ไช-ยะ-นาท แบบคำ
ว่า “ชัยภูมิ”)

ปทุมธานี อ่านว่า ปะ-ทุม-ทา-นี (ไม่ใช่ ปะ-ทุม-มะ-
ทา-นี)

๓. อ่านได้ทั้ง ๒ แบบ หมายถึง คำที่อ่านได้ทั้ง ๒
แบบ คือ ทั้งอ่านตามหลักเกณฑ์ และอ่านตามความนิยม
ทั้งนี้เพราะถือว่าภาษาเป็นของประชาชน เบื้องแรกก็ต้อง
พยายามรักษาหลักเกณฑ์ไว้ให้มากที่สุด ต่อเมื่อรักษาไว้
ไม่ได้จริง ๆ ก็อนุโลมให้อ่านตามความนิยมได้ด้วย เช่น

ภรรยา อ่านว่า พัน-ยา (ตามหลัก) หรือ พัน-ระ-ยา
(ตามความนิยม) ก็ได้

สรรเสริญ อ่านว่า สัน-เสิน (ตามหลัก) หรือ สัน-ระ-
เสิน (ตามความนิยม) ก็ได้

ศีลธรรม อ่านว่า สิ้น-ท่า (ศีล และ ธรรม) หรือ สิ้น-
ละ-ท่า (ธรรมระดับศีล) ก็ได้

๔. การใช้การันต์ เมื่อพูดถึงคำว่า “การันต์” แล้ว
บางคนคิดว่าเป็นอย่างเดียวกับ “ทัณฑฆาต” ความจริง
“การันต์” หมายถึง ตัวอักษรที่ไม่ต้องการออกเสียง ถ้าเป็น
คำบาลีและสันสกฤต คำว่า “การันต์” หมายถึง เสียงที่อยู่
พยางค์สุดท้ายของคำ เพราะคำว่า “การันต์” เกิดจากการนำ
คำว่า “การ” ซึ่งแปลว่า “ตัวอักษร” กับ “อันต” ซึ่งแปลว่า
“ที่สุด” มาสนธิเข้าด้วยกัน เช่น คำว่า “ชายา” เป็น อาการันต์
เพราะพยางค์สุดท้ายลงเสียง อา “ราชินี” เป็น อีการันต์ คือ
คำที่ลงท้ายด้วยเสียงอี ส่วนทัณฑฆาตหมายถึงเครื่องหมาย “
” ซึ่งใช้เขียนไว้บนตัวอักษร หรือตัวการันต์สำหรับบังคับ
ไม่ให้ออกเสียง หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ “การันต์”
หมายถึง ตัวอักษรที่ไม่ออกเสียงซึ่งไม่มีทัณฑฆาตกำกับอยู่

ตัวการันต์นี้เป็นตัวพยัญชนะตัวเดียวก็มี เป็นอักษรควบหรือนำก็มี อักษร ๒ ตัว หรือ ๓ ตัวเรียงกันก็มี มีรูปสระกำกับอยู่ด้วยก็มี ถ้าหากเราไม่ต้องการออกเสียงคำใด ก็ใส่ไม้ทัณฑฆาตบนตัวอักษรตัวนั้น เพื่อเป็นการฆ่าเสียง

เหตุที่เราเก็บเอาตัวการันต์ไว้ทั้ง ๆ ที่เราไม่ต้องการออกเสียงนั้นก็เพื่อรักษารูปเดิมของศัพท์ให้คงที่อยู่เพื่อจะได้รู้รูปศัพท์เดิมว่าเป็นอย่างไร นับว่าเป็นประโยชน์ในด้านนิรุกติศาสตร์มาก เพราะจะทำให้เราพอสืบหาที่มาของคำได้ว่ามีต้นเค้ามาจากคำอะไร ในภาษาอะไร เช่น คำว่า “ประเทศ” ถ้าเราเขียนตามเสียงคนทั่ว ๆ ไปที่มีได้ศึกษาเล่าเรียนก็คงเป็น “ปะเทศ” หรือ “อาภาศ” ก็คงเขียนเป็น “อาภาค” นาน ๆ เข้าก็เลยไม่ทราบที่มาของคำ ทำให้การศึกษาในด้านภาษาศาสตร์หรือนิรุกติศาสตร์ต้องชะงักงันอย่างแน่นอน คำบางคำออกเสียงอย่างเดียวกัน แต่รากศัพท์เดิมต่างกัน ถ้าเราเขียนรูปเดียวกันหมด เราจะไม่ทราบความหมายที่แท้จริงของคำนั้นเลย เช่น คำที่ออกเสียงว่า

“กาน” อาจเขียนเป็น การ กาล กานต์ กาญจน์ การ์ณ เป็นต้นก็ได้ แต่ละคำล้วนมาจากภาษาบาลีด้วยกัน แต่ความหมายต่างกันลิบลับ ถ้าเราเขียนตามเสียงพูด เช่น “กาน” สะกดเหมือนกันหมด คงจะก่อให้เกิดความยุ่งยากในการตีความอย่างมากทีเดียว

ศัพท์ที่มีตัวการันต์นั้นโดยมากมักจะมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต หรือมีฉะนั้นก็เป็นศัพท์ในภาษาตระกูลยุโรป ศัพท์ต่าง ๆ เหล่านี้ในภาษาเดิม เขามักจะออกเสียงเป็นหลายพยางค์ แต่เมื่อเรานำมาใช้ในภาษาไทย โดยเหตุที่เราพูดช้ากว่าเขา เราจึงต้องการคำที่น้อยพยางค์ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงได้เอาพยางค์หลังมาเป็นตัวสะกดเสียงบ้าง เป็นตัวการันต์เสียงบ้าง ครั้นจะทิ้งตัวการันต์เสีย ก็เกรงว่าจะเสียรูปศัพท์เดิมอันจะเป็นเหตุให้ความหมายคลาดเคลื่อนไป

เรื่องการใช้การันต์นี้ยังไม่จบ และเป็นเรื่องสำคัญมาก จึงขอนำมาเสนอท่านผู้ฟังในคราวหน้าอีกครั้งหนึ่ง

๕. การใช้การันต์ (ต่อ) เมื่อคราวที่แล้วได้กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้การันต์ว่าเพื่อจะรักษารูปศัพท์เดิมไว้ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ในด้านนิรุกติศาสตร์อย่างยิ่งแล้ว วันนี้จะได้กล่าวถึงเรื่อง “การใช้การันต์” ต่อไป

เรื่องตัวสะกดกับตัวการันต์นั้นอยู่ข้างจะปะปนกันมากเหมือนกันจึงขอชี้แจงเรื่องนี้สักเล็กน้อย ดังนี้

๑. พยัญชนะตัวเดียว ถ้าไม่ต้องการให้เป็นตัวสะกดหรืออ่านเป็นอีกพยางค์หนึ่งแล้ว ก็นับว่าเป็นตัวการันต์ ซึ่งจำต้องใส่ไม้ทัณฑฆาตลงไป เช่น “ตันโพธิ์” การันต์ที่ตัว “ธิ” ก็อ่านว่า “ตัน-โพ” ถ้าต้องการออกเสียงเป็นตัวสะกด ก็ไม่ต้องมีไม้ทัณฑฆาต เช่น “อำเภอสริมหาโพธิ” ก็อ่านว่า “อำ-เพอ-สี-มะ-หา-โพด”

๒. อักษรควบทั้งปวง ต้องนับว่าเป็นตัวสะกดทั้งคู่ เว้นแต่อักษรควบไม่แท้ ที่มีเสียงตัวหน้าอ่อน คือ ร ควบกับตัวอื่น ถ้าต้องการเอาตัว ร สะกดตัวเดียว เช่น ธรรม์ สรรค์

สรรพ ฯลฯ อย่างนี้ตัวหน้าคือตัว ร เป็นตัวสะกด ตัวหลังคือ ม ค พ เป็นตัวการันต์ อย่างนี้ต้องใส่ไม้ทัณฑฆาต

๓. อักษรนำทั้งปวง ตัวนำเป็นตัวสะกด ตัวตามหลังถ้าไม่เป็นพยางค์ต่อไป ต้องนับว่าเป็นตัวการันต์ เช่น ชักย์ สัตว์ สงฆ์ อย่างนี้ ตัว ก ต ง เป็นตัวสะกด ตัวหลัง คือ ษ ว ฌ เป็นตัวการันต์

ตามปกติในปัจจุบัน คำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต ไม่นิยมการันต์กลางคำ นอกจากโบราณเท่านั้นที่มีเขียนอยู่บ้าง เช่น สาสัน มาร์ค ฯลฯ แต่คำที่มาจากภาษาตระกูลยุโรปเรานิยมใส่ไม้ทัณฑฆาตบนคำที่เราไม่ต้องการออกเสียง ซึ่งอาจอยู่ตรงไหนของคำก็ได้ เช่น ฟิล์ม ซอลล์อาร์ต เกียร์ ฯลฯ

ตัวการันต์พอจะจำแนกออกไปได้เป็น ๖ ชนิดด้วยกัน คือ :-

๑. เป็นพยัญชนะตัวเดียว เช่น สงฆ์ สิ่ง องค์กร ศิลป์ ไมล์ ฯลฯ

๒. เป็นพยัญชนะ ๒ ตัวเรียงกัน เช่น เมืองกาญจน์
สายสียุจน์ ฯลฯ

๓. เป็นพยัญชนะ ๑ ตัวเรียงกัน เช่น พระลักษมณ์

๔. เป็นอักษรควบแท้ เช่น พักตร์ (หน้า) พระอินทร์
 ฯลฯ

๕. เป็นอักษรควบไม่แท้ เช่น ธรรม์ สรรพ์ สรรค์
ครรรจ์ ฯลฯ

๖. เป็นอักษรนำ เช่น เอกลักษณ์ สัญลักษณ์ ฯลฯ

๑๕ มกราคม ๒๕๒๘

ภาษาไทยไขขาน

ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

ระหว่างเวลา ๑๘:๔๐ – ๑๘:๔๕ น.

ทุกวัน เว้นวันอาทิตย์กับวันธรรมสวนะ

ชุดที่ ๒๒

๑. ประจัญ-ประจัน คำในภาษาไทยที่มักทำให้รู้สึกสับสนใน เวลาเขียนว่าจะเขียนอย่างไรจึงจะถูก คำประเภทนี้มีอยู่เป็น จำนวนมาก แต่มีอยู่คำหนึ่งที่มักมีผู้เขียนผิดเขียนถูกเสมอ นั่น ก็คือ คำว่า “ประจัญ” กับ “ประจัน” คือไม่ทราบว่าจะเมื่อใดจะ ไขคำใด

คำว่า “ประจัญ” พจนานุกรม ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. ปะทะต่อสู้อยู่, ผจัญ ก็ว่า.” และมีลูกคำอยู่คำหนึ่งคือ “ประจัญบาน” ซึ่งท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. รบอย่าง ตะลุมบอน.” นับว่ามีข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับคำนี้อยู่ก็ ตรงที่ท่านบอกว่า “ผจัญ” ก็ว่า ตามหลักภาษาแล้ว เรา สามารถแผลง ผ เป็น ประ ได้ ดังนั้น “ผจัญ” จึงกลายเป็น “ประจัญ” ไป

คำว่า “ผจัญ” นี้ ท่านได้เก็บเข้ากับคำว่า “ผจญ” ไว้และได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. ต่อสู้, ประจัญหรือประจัญ ก็ว่า. (ข. สู้จัญ ว่า ทำให้แพ้).”

ที่คำว่า “ประจัญ” ท่านก็ให้ความหมายไว้ว่า “ก. ต่อสู้, สู้รบ, ต้านทาน, ผจญ ก็ว่า.”

คำว่า “ผจญ, พจญ, ประจญ, ประจัญ” ก็คือคำในความหมายเดียวกันนั่นเอง จาก “ผจญ” ในภาษาเขมร เราใช้เป็น “ผจญ” และจาก “พจญ” ก็แผลงเป็น “ประจัญ” ได้ ในทำนองเดียวกัน จาก “ผจญ” ก็สามารถแผลงเป็น “ประจญ” ได้ เช่นคำว่า ผจญภัย ก็หมายถึง ต่อสู้กับภัยต่าง ๆ นั่นเอง หรือ “พระยาประจญปัจจนิกพินาศ” ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์ของตัวละครในชุด พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทรปาลิต ก็คือ “คุณพระประจญปัจจนิก” อดีตประธานรัฐสภาที่ดี คำว่า “ประจญ” ในที่นี้ก็หมายถึง “ผจญ” คือ ต่อสู้กับข้าศึกศัตรู ถ้ามี “พินาศ” ต่อท้าย ก็หมายถึง จนข้าศึกศัตรูพินาศไปเลย

ส่วนคำว่า “ประจัน” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ “ก. กันเป็นส่วนสด เช่น ฝาประจันห้อง; ประจัน, ประเชิญ, เเชิญ, เช่น หันหน้าประจันกัน; เรียกไม้ที่ใช้ค้ำแครมเรือที่เบิกได้ทีแล้วเพื่อไม่ให้หุบว่า ไม้ประจัน.” และมีลูกคำอยู่คำหนึ่ง

คือ “ประจันหน้า” ซึ่งท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. เเชิญหน้ากัน, อยู่ต่อหน้ากัน.”

เวลาที่เรจะต้องใช้คำนี้ เมื่อใดควรจะใช้ตัวใด ก็ให้กำหนดไว้ง่าย ๆ ว่า ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้ต้องใช้ “ประจัญ” หรือถ้าจะใช้คำว่า “ประจญ” ก็ให้สังเกตว่า จะต้องมีความหมายอย่างเดียวกับ “ผจญ” ถ้ามีเช่นนั้นแล้วก็ใช้ “ประจน” หรือ “ประจัน”.

๒. อาเจียน-อาเจียร คำในภาษาไทยที่มีปัญหาในเวลาเขียนอยู่อีกคำหนึ่งก็คือ คำว่า “อาเจียน” ซึ่งตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ใช้ตัว น สะกด แต่เท่าที่พบอยู่บ่อย ๆ มักจะเขียนเป็น “อาเจียร” ตัว ร สะกด

ในเวลาที่ข้าพเจ้าไปร่วมประชุมพิจารณาเกี่ยวกับการโฆษณาอาหารและยาที่กระทรวงสาธารณสุข ได้พบว่า ในคำที่เขาขอโฆษณามานั้น คำว่า “อาเจียน” มักจะใช้ ร สะกด แม้แต่ในนวนิยายที่มีผู้เขียนลงในนิตยสารต่าง ๆ

ก็ปรากฏว่าใช้ตัว ร สะกดอยู่เสมอ เช่นในนวนิยายเรื่อง “ไอ้
สลัดตัน” โดย แสง สุริยง ในนิตยสาร “ฉงน” ฉบับที่ ๒๓๓
วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๘ มีข้อความว่า

“พรานชาติทำคอขยื้อน ร่องโอ้!

พลั้งอาเจียรออกมาพรวดใหญ่!

เจ้าสิ่งที้อาเจียรออกจากปากของพรานชาติ ทั้งเริง
รณภูมิและพรานสอย ต้องร้องอุทานพร้อมกันด้วยความ
ตกใจ

เพราะพรานชาติอาเจียรเอาลูกงูตัวเล็ก ๆ ยาวราวกับ
เศษ โขขนาดนี้วก้อย สีสรร (สัน) แปลกประหลาด เขียววาว
ราวมรกตถึงสามตัว...”

ข้อความในนวนิยายดังกล่าวนี้ คำว่า “อาเจียน” ใช้
ตัว ร สะกด ทั้ง ๓ แห่ง

ถ้าประเภทนี้ มีอยู่เสมอ ๆ ที่เรามักพบว่ามีผู้ใช้ ร
สะกด เช่นคำว่า “เหิร” “เคิร” ฯลฯ เดิมท่านมักใช้ ร สะกด
เพราะส่วนมากเป็นคำที่เราเอามาจากภาษาเขมร หรือบางทีก็

พบว่าคำในมาตราคนนี้มีผู้ใช้ตัว ล สะกด เช่นคำว่า “หวลคิด
คะนึ่งถึงความหลัง” ซึ่งก็น่าเห็นใจเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะ
คำว่า “อบอวล” ที่ “อวล” ท่านใช้ ล สะกด ผู้ที่ไม่เคยศึกษา
เกี่ยวกับนิรุกติศาสตร์ไม่ทราบที่มาของคำก็กำหนดไม่ได้ว่า
เมื่อใดจะใช้ น สะกด เมื่อใดจะใช้ ร หรือ ล สะกด ในเรื่องนี้
ก็ต้องอาศัยการกำหนดจดจำเอง และต้องขยันเปิด
พจนานุกรมบ่อย ๆ

คำว่า “อาเจียน” ซึ่งใช้ น สะกดนั้น พจนานุกรม
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้
ว่า “ก. สำรอกอาหารออกทางปาก, รากออกมา.” ข้อความ
ที่ว่า “รากออกมา” นั้นมิได้หมายถึง “ราก” ที่เป็นคำนามมัน
ยื่นออกมา หากหมายถึง “ราก” ซึ่งเป็นกริยาที่พจนานุกรม
ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. สำรอกออกทางปาก, อาเจียน. น.

อาหารที่กลับออกมาทางปาก.”¹

ตามปรกติเราเห็นว่า คำว่า “ราก” หรือ “รากแตก” เป็นคำไม่สุภาพ ท่านเลยให้ใช้คำว่า “อาเจียน” แทน โดยเฉพาะในภาษาเขียนเราใช้ “อาเจียน” คำเดียว ส่วนคำว่า “รากแตก” ถือเป็นภาษาปาก

คำว่า “อาเจียน” บางทีก็ไม่ได้สำรอกอาหารออกทางปาก บางทีก็สำรอกโลหิตออกมาก็มี เช่นในคำว่า “อาเจียนออกมาเป็นโลหิต.”

๓. คำบาลีสันสกฤตที่มักเขียนผิด คำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต และมักมีผู้เขียนผิดเป็นประจำนั้นมีอยู่หลายคำด้วยกัน ส่วนมากมักจะถือคำที่ออกเสียงคล้าย ๆ กันเป็นแนว

¹ ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๖ ได้ให้บทนิยามไว้ใหม่ว่า “ราก ก. สำรอกอาหารออกทางปาก, รากออกมา.”

เทียบ หรือบางทีก็ไปยึดติดกับคำที่เป็นวิสามานยนามก็มี คือ คำบางคำเมื่อใช้เป็นชื่อคน เราเคยเห็นเขียนอย่างนั้น เราก็คิดว่าโดยทั่ว ๆ ไปก็คงจะต้องเขียนอย่างนั้นด้วย อย่างเช่น คำว่า “เจตจำนง” บางคนก็เขียนเต็ม “ค” ที่หลังคำว่า “จำนง” ด้วย ทั้งนี้ก็เพราะเคยพบคนที่ชื่อ “จำนงค์” มักจะมี ค การันต์ คำว่า “จำนง” ในข้อความว่า “เขามีความจำนง” หรือ “เขาแสดงความจำนง” ก็ดี หรือคำว่า “เจตจำนง” ก็ดี ที่ “จำนง” ไม่มี ค การันต์ ทั้งนี้เพราะคำนี้แผลงมาจาก “จง” เช่นเดียวกับ “แจก” แผลงเป็น “จำแนก” “จ่าย” แผลงเป็น “จำหน่าย” ฉะนั้น หรือคำว่า “สถิต” ก็มักมีผู้เขียนเป็น “สถิตย” มี ย การันต์ด้วย เพราะคนที่ชื่อ “สถิตย” มักมี ย การันต์ ความจริง

คำว่า “สถิติ” เป็นคำกริยาในรูปสันสกฤต ซึ่งตรงกับคำบาลีว่า “จิต” (จิ-ตะ) พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. อยู่, ยืนอยู่, ตั้งอยู่, (ใช้) เป็นคำยกย่องแก่สิ่งหรือบุคคลที่อยู่ในฐานะสูง) เช่น พระอาทิตย์สถิตราศีเมษ พระเจ้าสถิตบนสวรรค์ พระมหากษัตริย์สถิตบนพระที่นั่ง สมเด็จพระสังฆราชสถิตวัดราชบพิธ.” (ส. สถิต : ป.จิต.)

ส่วนคำว่า “สถิตย” ที่มี ย ตามนั้น นิยมใช้เป็นคำวิเศษณ์ ประกอบเป็นส่วนหน้าของคำสมาส เช่น “สถิตยศาสตร์” (สะ-ถิด-ตะ-ยะ-สาด) ซึ่งพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้บทนิยามไว้ดังนี้ “น. วิชากลศาสตร์แขนงหนึ่ง ซึ่งว่าด้วยแรงที่กระทำต่อเทหวัตถุซึ่งเป็นของแข็ง โดยที่เทหวัตถุนั้น ๆ หยุดนิ่งอยู่กับที่. (อ. Statics).”

นอกจากนั้นก็มีคำว่า “สถิต” อีกคำหนึ่ง ซึ่งเป็นคำสันสกฤตตรงกับคำบาลีว่า “จิต” พจนานุกรม ได้ให้บท

นิยามไว้ว่า “น. หลักฐานที่รวบรวมเอาไว้เป็นตัวเลขสำหรับเปรียบเทียบ.”

ส่วนคำว่า “สถิติศาสตร์” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า statistics นั้น พจนานุกรม ได้ให้บทนิยามไว้ว่า “น. วิชาว่าด้วยสถิติ.”

ความจริง “สถิตย” (สะ-ถิด-ตะ-ยะ) ก็แผลงมาจาก “สถิติ” นั่นเอง โดยแผลง อี ที่ “ติ” เป็น ย “สถิติ” จึงกลายเป็น “สถิตย” ไป แต่เมื่อเรานำมาเข้าสมาสกับคำว่า “ศาสตร์” เราใช้ต่างกันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

คำในลักษณะดังกล่าวมานี้ ในภาษาไทยเรายังมีอีกมากมาย ขำพเจ้าจะได้นำมาเสนอท่านผู้ฟังในโอกาสต่อไป.

๔. สังเกต-อนุญาต คำในภาษาบาลีและสันสกฤตที่เรานำมาใช้ในภาษาไทยและมักจะเขียนผิดอยู่บ่อย ๆ นั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่คำที่เราพบว่าเขียนหรือพิมพ์ผิดบ่อย

เป็นพิเศษคือ คำว่า “สังเกต” กับ “อนุญาต” ซึ่งมักเขียนเป็น “สังเกตุ” (สัง-เก-ตุ) และ “อนุญาติ” (อะ-นุ-ยา-ติ) เสมอ

สาเหตุที่ทำให้มีผู้เขียนคำทั้ง ๒ คำนี้ผิดอยู่บ่อย ๆ ก็คงเนื่องมาจากใช้คำอื่นที่มีเสียงคล้าย ๆ กันเป็นแนวเทียบนั่นเอง เช่น คำว่า “สังเกต” ที่มีผู้เขียนเป็น “สังเกตุ” ที่ตัว ต มีสระอุด้วย ก็คงจะถือเอาคำว่า “เหตุ” เป็นคำเทียบ เมื่อคำว่า “เหตุ” ใช้ ต สระอุสะกด คำว่า “สังเกต” ก็ควรใช้ ต สระอุสะกดด้วย จะได้เข้าชุดกัน

ความจริงแล้วคำว่า “สังเกต” ต้องใช้ ต สะกด โดยไม่ต้องมีสระอุ ทั้งนี้เพราะคำว่า “สังเกต” มาจากคำบาลีว่า “สงฺเกต” (สัง-เก-ตะ) ที่ตัว ต ไม่มีสระอุ แปลว่า “กำหนดไว้, หมายไว้” คำบาลีใช้เป็นคำนาม แต่ไทยเรานำมาใช้เป็นกริยา ถ้าหากเขียนเป็น “สังเกตุ” ที่ตัว ต มีสระอุด้วย ก็ต้องแปลไป

² ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๖ ได้ให้บทนิยามของคำว่า “สังเกตการณ์” ไว้เหมือนฉบับพิมพ์ครั้งแรก

อีกอย่างหนึ่ง คือแปลว่า “ซงดี” หรือ “ซงพร้อม” เพราะคำว่า “เกตุ” (เก-ตุ) ในภาษาบาลี แปลว่า “ซง” “สัง” เป็นคำอุปสรรค (prefix) แปลว่า “พร้อม, กับ, ดี”

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ นอกจากจะเก็บคำว่า “สังเกต” ไว้แล้ว ยังได้เก็บลูกคำไว้อีกคำหนึ่ง คือคำว่า “สังเกตการณ์” (สัง-เกด-กาน) และได้ให้บทนิยามไว้ว่า “ก. เผ่าดูหรือศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวโดยละเอียด. น. เรียกผู้เข้าร่วมประชุมที่ไม่มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงว่า ผู้สังเกตการณ์.”²

ส่วนคำว่า “เหตุ” (เห-ตุ) เป็นทั้งคำบาลีและสันสกฤต เราอ่านว่า “เหต” พจนานุกรม ได้ให้ความหมายไว้ว่า “น. สิ่งหรือเรื่องที่ทำให้เกิดผล, ค่ำมูล, เรื่อง; เหตุผล. สัน. ด้วย, เพราะ.” คำนี้ที่ตัว ต ต้องมีสระอุ

เพียงแต่ว่าเปลี่ยนจากเผ่าดูหรือศึกษาเหตุการณ์หรือเรื่องราวโดยละเอียด เป็น เรื่องราว พอรู้เรื่อง.

คำว่า “อนุญาติ” ก็ทำนองเดียวกัน คือ มักมีผู้เขียนเป็น “อนุญาติ” ที่ตัว ต มีสระอด้วย คำนี้มาจากภาษาบาลีว่า “อนุญาติ” (อะ-นุ-ย-า-ตะ) เป็นคำกริยา แปลว่า “อันเขาอนุญาติแล้ว” ตามรูปศัพท์ “อนุ” ในที่นี้แปลว่า “ตาม” “ญาติ” (ยา-ตะ) แปลว่า “รู้แล้ว” คำว่า “อนุญาติ” ตามรูปศัพท์จึงหมายความว่า “ท่านได้รับรู้แล้ว” นั่นเอง แต่เราแปลทับศัพท์ไปเลย พจนานุกรม ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ก. ยินยอม, ยอมให้, ตกลง.”

คำว่า “อนุญาติ” นี้ ถ้าเขียนเป็น “อนุญาติ” ที่ ต มีสระอด้วยก็ต้องแปลว่า “ญาติผู้น้อย” คำว่า “อนุ” ในที่นี้แปลว่า “น้อย” ไม่ใช่ “ภายหลัง, ตาม” เพราะคำว่า “อนุญาติ” (อะ-นุ-ย-า-ติ) ไม่ได้แปลว่า “ญาติภายหลัง” หรือ “ตามญาติ” หรือ “ญาติที่ตามมา” อย่างแน่นอน

เพราะฉะนั้นคำว่า “สังเกต” ที่ตัว ต ไม่ต้องเติมสระอ และคำว่า “อนุญาติ” ที่ตัว ต ก็ไม่ต้องเติมสระอลงไป

เพราะจะทำให้ความหมายผิดเพี้ยนไปเป็นคนละเรื่องละราวทีเดียว.

๕. การใช้สระ “อำ” และ “อัม” คำในภาษาไทยที่เป็นคำไทยแท้ ๆ และคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต แต่ออกเสียงอย่างเดียวกัน คือ เสียง “อำ” บางทีก็เขียนด้วยสระ “อำ” บางทีก็เขียนเป็น “อัม” เช่นคำว่า “พิมพ์” ในข้อความเช่น “เขabenพิมพ์อย่างกับหมึกจีน” คำว่า “พิมพ์” ในลักษณะเช่นนี้ บางทีก็พบว่าเขียนเป็น “พิมพ์” คือ ที่ “พ” เขียนเป็น “พัม”

นอกจากนั้น คำที่มาจากภาษาบาลีหรือสันสกฤตที่มีตัว อ (อะ) นำหน้าและมีตัว ม (มะ) ตาม เมื่อเรานำมาใช้ในภาษาไทย บางทีก็แผลง “อ” (อะ) เป็น “อำ” หรือบางทีก็เติมไม้หันอากาศที่ตัว อ เช่น คำว่า “อมรินทร์” (อะ-มะ-ริน) ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของพระอินทร์ บางทีก็แผลงเป็น “อัมรินทร์” โดยใส่ไม้หันอากาศเหนือตัว อ หรือบางทีก็แผลง “อ” (อะ)